

**Maden Kanununun 1 nci maddesinin tefsiri hakkında Başvekâlet
tezkeresi ve İktisat Encümeni mazbatası (3/221)**

T. C.

Başvekâlet

23 Mayıs 1958

Kanunlar ve Kararlar

Tetkik Dairesi

Sayı : 72 - 55/1735

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

6309 sayılı Maden Kanununun 1 nci maddesinde zikredilen Bor Tuzu ve Borasit mürekkebatının Bor madenine, Bor madenin de Bor Tuzu ve Borasite teşmili bakımından mezkûr maddenin tefsiri hakkındaki Sanayi Vekâletinin 16 . V . 1958 tarihli ve 3/1118 sayılı yazısının ve ilişığının suretleri bağılı olarak sunulmuştur.

Gereğinin ifasına müsaadelerini saygılarımla rica ederim.

Başvekil

A. Menderes

Sanayi Vekâletinin 16.V.1958 tarihli ve Hukuk Müşavirliği 3/1118 sayılı yazısı suretidir.

Başvekâlet Yüksek Makamına

6309 sayılı Maden Kanununun 1 nci maddesinde tabiatta sâf, mürekkep veya mahlût halde bulunan, yeraltı veya yerüstü işletmesiyle elde edilebilen ve bu kanuna göre maden sayılan maddeler arasında Borasit ve Bor Tuzu ayrı maden olarak gösterilmiş bulunmaktadır.

Maden Kanununun 1 nci maddesinin tedvininde gözetilen gaye mümkün olduğu kadar tadadı sisteme gitmek suretiyle bir sahadaki madenlerin cinslerine göre ayrı birer hak mevzuu yapılabilmelerini temindir. Mezkûr maddenin başındaki (Tabiatta sâf, mürekkep veya mahlût halde bulunan yeraltı veya yerüstü işletmesi ile elde edilebilen ve bu kanuna göre maden sayılan maddeler aşağıda gösterilmiştir.) ifadesinde bir cins madene ait bütün filizlerin (cevherlerin) işletilmesinin o cins madene ait hakkın şumulü dahilinde kaldığını tasrih içindir. (Meselâ: Manganez diye verilen bir hak manganez madeninin tabiatta bulunan ve Manganez madeni istihsalinde kullanılan bütün mürekkebatına şâmidir.) Aynı kanunun aynı maddesinde hususi şartlar altında tabiatta sâf olarak da raslanabilen «Demir» elemanı namı altında Manyetit, Hematit, Limonit v. s. gibi demir mürekkepleri ifade edilmiş olduğu ve aynı hususun Alüminium, Kurşun, Krom v. s. gibi elemanların mürekkepleri için de varid olduğu görülmekte ve arama muamelelerinin gayesi olan asıl maden elemanının ismi zikredilmekle bu mürekkeplerin de kastedildiği ve bilmukabele bu mürekkeplerin isimleri zikredilmekle asıl maden elemanlarının anlaşıldığı müşahede edilmektedir.

Maden Kanununun 12 nci maddesinde de arama ruhsatnamesinin bir cins maden için verileceği ve mahlût olarak zuhur eden veya jeolojik teşekkülü birlikte işletilmesini zaruri kılan madenlerin de aynı ruhsatnamenin şumulüne gireceği tasrih olunmuştur.

Bu hükümler müvacehesinde, Maden Kanununun birinci maddesinde zikredilen (Borasit) için verilecek hakkı takaddüm Bor elemanına taallük eden bir müracaat olması lâzımgelmektedir. Aynı surette (Bor Tuzları) için verilecek bir hakkın da Bor Tuzlarından biri olan Borasite de şâmil

olması en tabii bir keyfiyettir. Nitekim bu şekilde yani her hangi bir maddenin yalnız bir cevherini zikretmek suretiyle yapılan müracaatlerde de cevherin maddei asliyesini teşkil eden ve kanunda tasrih edilen madenin cinsini zikretmek suretiyle ruhsatname hakları verilmektedir.

Borasit ve Bor Tuzu, Bor elemanının meydana getirdiği mürekkeplerden yalnız ikisidir. Tabiatta bu elemanın diğer mürekkepleri de mevcuttur. (Kolemanit, Üleksit, Pandemit, Boraks, Kernit ve Sasolit) Bor elemanına tabiatta hiçbir zaman sâf olarak raslanamaz. Bu esas eleman ancak muhtelif şekil ve surette tabiatta tekevvün etmiş bulunan mürekkebatından smai muameleye tâbi tutulmak suretiyle elde edilir. Bor mürekkebatının aranması ve işletilmesi munhasıran Bor asli elemanını elde etmek maksadına mâtuftur.

Su izahattan ve ilişik rapor münderecatından anlaşılacağı üzere gerek tuz şeklinde, gerekse diğer bir tarzda tekevvün etmiş olan Bor mürekkebatından ancak Bor elemanı elde edilebildiğine göre kanunda aynı maddei asliyenin istihsaline elverişli mürekkebatın ikisini teşkil eden Bor Tuzu ve Borasitin zikredilmiş olması ve tekerrürden ibarettir.

Kanunun bu sarahati karşısında bu mevzuda her hangi bir ihtilâf kazai mercie intikal ettiği takdirde bunların ayrı maden olarak kabul edileceğinden hiç şüphe etmemekteyiz. Ancak maddenin yalnız bu sarahatine dayanılarak yekdiğerinden tefriki asla bahis mevzuu olmıyan borasit ve bortuzu aynı maden imiş gibi kabul edilecek olursa tatbikatta aynı saha üzerinde aynı madeni aramaktan meydana gelecek ve şimdiden tahmin edilemeyecek halli imkânsız birtakım ihtilâfların doğmasına sebeb olacağı gibi aynı zamanda Maden Kanununun 14 ncu maddesiyle vaz'olunan umumi prensibe de aykırı olacaktır.

Bu durum muvacehesinde Teşkilâtı Esasiye Kanununun 26 nci maddesine tevfiikan Maden Kanununun 1 nci maddesinin, Bor Tuzu ve Borasit tâbirlerinin Bor'u ve bilmukabele Bor tâbirinin de Bor Tuzu ve Borasiti şâmil ve mutazammın bulunduğu şeklinde tefsirine zaruret hâsıl olmuştur.

Bu itibarla bu hususta gerekli muamelenin bir an evvel itmamına emir ve müsaadelerini saygılarımla arz ederim.

Sanayi Vekâleti Vekili
S. Yırcalı

15. V. 1958

MADEN TETKİK VE ARAMA ENSTİTÜSÜ GENEL DİREKTÖRLÜĞÜ

Bor madeni hakkında fennî rapor

«Bor» arzımızda saf olarak bulunmıyan unsurlar arasında olup tabiatta muhtelif kimyevi mürekkepler halinde zuhur etmektedir. Bor ihtiva ettiği bilinen minerallerin sayısı 60 ı geçmekte ise de bunlardan mineralojik adları ve kimyevi formülleri aşağıda gösterilenler rantabl maden yatakları teşkil etmekte ve ekonomik değer taşımaktadır.

Kolemanit (Colemanite)	2 Ca O. 3 B ₂ O ₃ . 5 H ₂ O
Üleksit (Ülexite)	2 Ca O. Na ₂ O. 5 B ₂ O ₃ . 10 H ₂ O
Pandemit (Pandermite)	5 Ca O. 6 B ₂ O ₃ . 10 H ₂ O
Boraks (Borax)	Na ₂ O. 2 B ₂ O ₃ . 10 H ₂ O
Kernit (Kernite)	Na ₂ O. 2 B ₂ O ₃ . 4 H ₂ O
Boraist (Boracite)	6 Mg O. 8 B ₂ O ₃ . Mg Cl ₂ . B ₂ O ₃
Sasolit (Sassolite)	B ₂ O ₃ . 3 H ₂ O

Kanunda ayrı ayrı zikredilmeyip bor tuzları namı altında kastedilen yukardaki bor mürekkepleri son zamanlarda yapılan ilmî tetkiklere göre basit tuzlar olmayıp «Okso - kompleks» ler olarak kabul edilmiştir.

Zaten jeolojik teşekkülü itibariyle de yukarda ismi geçen bor mürekkeplerinden Kolemanit, memleketimizde Kütahya Emet kazasındaki yataklarda da tesbit edildiği üzere kanunda tasrih edilen «Kaya tuzu, tuzla tuzu olarak çıkarılan mağnezyum, potasyum, sodyum, bor tuzları gibi tuzlardan büsbütün başka bir teşekkül halinde tezahür edebilmektedir. Yukarda yine ismi geçen, kanuna göre, bor tuzu addedilmesi lâzımgelen «sasolit» (borikasit) bir tuz değil, yalnız bir asittir; ve kanun dışı kalmaktadır.

Cari Maden Kanununun birinci maddesinde bu kanun hükümlerine tâbi tutulan «madenlerin» tadat yoluyla tarifi esası kabul edilmiş ve ona göre bir tarif yapılmıştır. Kanunun metnine «maden» den kasdın «maden cevheri» ve kısmen de «endüstriyel mineraller» olduğu ve bunlar sayılırken de iki esasa dayanıldığı anlaşılmaktadır.

1. İçindeki muayyen bir «unsur» bakımından değer taşıyan cevherleri; misal : Demir, bakır, kurşun, krom, volfram, kalay, zirkonyum, titanyum.

2. Haiz oldukları fizikî veya kimyevi özellikleri bakımından muayyen bir «mürekkep» veya muayyen bir kristal şekli olarak değer taşıyan mineral veya mineraller karışımı, terkip ve terkipler karışımı; misal : Kuvartz kristalleri, grafit, taş kömürü, amyant, zımpara, mika, lüle taşı, elmas.

Yukarda birinci gruba giren madenlerin cevherleri metalurjik kimyevi veya benzeri muamelelere tâbi tutularak tabiattaki bulunuş terkipleri veya mineralojik şekilleri bozulmak suretiyle «esas unsuru» ya sâf olarak elde edilmektedir, demir, bakır ve uranyumda olduğu gibi; yahut da krom ve manganezde olduğu gibi esas unsurlarının diğer maden halitalarına veya endüstriyel mamullere karıştırılması sağlanmaktadır.

İkinci gruba giren cevherlerin kıymetleri tabiattaki bulunuş terkiplerinden, mineralojik şekillerinden veya başka türlü fizikî özelliklerinden ileri gelmektedir. Tabiatta buldukları hal ve şekiller esas itibariyle bozulmaksızın ıslah edilerek kullanılır veya istihlâk olunur. İhtiva ettikleri unsurlardan hiç biri başlıbaşına bir kıymet ifade etmez.

Tabiatta bulunan bor mineralleri birinci gruba giren maden cevherleri arasında olup bunların ehemmiyet ve ekonomik değerleri ihtiva ettikleri «Bor» unsurundan ileri gelmektedir. Muhtelif bor cevherlerinden ancak bir tipini ifade eden kanundaki «bor tuzu» veya «borasit» ten maksat bunların ihtiva ettiği bor unsuru olduğu gibi, Maden Kanunu muvacehesinde «bor» diye yapılan arama ruhsat müracaatlarından maksat da bor ihtiva eden cevherlerdir. Bu sebeple «bor» için arama veya işletme hakkı teessüs etmiş bir sahaya «bor tuzu» veya «borasit» aramak üzere başkalarına ayrıca bir hak tanınmaması lâzımgelir.

Tek. Amel. Şb. Md.

Yüksek Mühendis

Doç. Dr. Sadrettin Alpan

Maden Etüd Şb. Md.

Doç. Dr. Jeolog Melih Tokay

Fen Heyeti Başkanı

Yüksek Maden Mühendisi

Mahmut R. Mutuk

Uzman Dr. Jeolog

O. de Wijkerslooth

İktisat Encümeni mazbatası

T. B. M. M.
İktisat Encümeni
Esas No: 3/221
Karar No: 11

29 . V . 1958

Yüksek Reisliğe

Maden Kanununun birinci maddesinin tefsiri hakkında Başvekâlet tezkeresi, ilgili Hükümet mümessillerinin iştirakiyle tetkik ve müzakere edildi.

Bor unsuru tabiatta sâf olarak mevcudolmayıp muhtelif kimyevi terkipler halinde bulunmaktadır. Bu unsurun 60 kadar mürrekkebi olup bunlardan yalnız altısı rantabl maden yatakları halinde teşekkül etmekte ve ekonomik değer taşımaktadır.

Bor unsurunun bu mineralleri veya cevherleri jeolojik teşekkül itibariyle primer ve segonder olarak iki ana tipe ayrılmaktadır. Primer yataklar pandemit ve kolemanit gibi tabiatta doğrudan doğruya teşekkül etmekte, segonder olanlar ise göllerde veya lâgünlerde tebâhhurat sonunda ikinci teşekkül safhası olarak meydana gelmektedir.

Maden Kanununun birinci maddesinde bor cevherine «Bor tuzu» ve ayrıca «Borasit» olarak atıf yapılmaktadır. Bor tuzu tâbiri yalnız segonder tip maden yatağı teşekkülünü ve borasit tâbiri ise yalnız primer bir eins bor minerali ifade etmektedir. Bu durum karşısında borasitten başka primer teşekküllü maden yatakları kanunun hükmü dışında kalmaktadır.

Bütün bu tip cevher veya minerallerin istihsalinden maksat ihtiva ettikleri bor unsurudur. Bu gibi minerallerin isimleri zikredilmek suretiyle yapılan arama müracaatlarından maksat da esas olarak bor unsurunun elde edilmesidir.

Cari Maden Kanununda bir sahaya bir eins

maden için ve bir tek şahsa arama veya işletme hakkı tanınmıştır. Halen bor için muhtelif isimler altında müracaatlar yapıldığı ve aynı saha üzerinde hakikatte bir eins maden için muhtelif şahısların ayrı ayrı arama veya işletme yapmaları gibi, kanunun ruhuna ve esas prensibine tamamiyle aykırı bir duruma düşüldüğü müşahede edilmektedir.

Binaenaleyh, bor tuzu ve borasit tâbirlerinin Boru ve bilmukabele Bor tâbirinin de bor tuzu, borasit ve diğer bileümle bor cevherlerine tekabül eden mürrekkebatı şâmil ve mutazammın bulunduğu aşikâr olduğundan Maden Kanununun birinci maddesinin mevzu ile ilgili kısmının başka türlü tefsirine mahal görülmediği neticesine varılmıştır.

Umumi Heyetin yüksek tasvibine arz edilmek üzere Reisliğe saygıyla sunulur.

İktisat Encümeni

Reisi	M. M.
İstanbul	Zonguldak
N. Âli Sav	S. Başol
Afyon K.	Amasya
N. Topcuoğlu	N. Ş. Nabel
İmzada bulunamadı	
Bolu	Edirne
K. Kocaeli	S. Parsoy
İmzada bulunamadı	
Giresun	Siird
T. İnanç	S. Bedük
Zonguldak	İstanbul
C. Z. Aysan	İ. Altıbeş